Dubbii Iimaana Diigu-Kutaa 11.3

Description

Akkaataa Duâ€™aan booda Kaafama Mormuun Iimaana itti diigu-kutaa 1
2-Shakkii hin qabu, kaafama mormuun iimaana kan diigudha. Kaafama mormuun karaa adda addaatin taâ€™a: kaafama ruuhii fi qaamaa mormuun taâ€™uu dandaâ€™a, deebii ruuhii amanuu waliin deebii qaama mormuu taâ€™uu dandaâ€™a. Yeroo biraa immoo kaafama mormuun ruuhin gara qaama biraatti dabarti jechuun taâ€™uu dandaâ€™a.

Amma, akkaataa duâ€™aan booda kaafama mormuun wantoota iimaana diigan keessaa tokko itti taâ€™uu haala armaan gadiitin ni dhiyeessina:
(A)-Rabbiin azza wa jalla duâ€™aan booda kaafama mormuun Gooftaa aalamatti kafaruu akka taâ€™e beeksisee jira. Ni jedha:

﴿وَإِن تَعْجَبْ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ أَءِذَا كُنَّا تُرَٰبًا أَءِنَّا لَفِى خَلْقٍ جَدِيدٍ ۗ أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِرَبِّهِمْ ۖ وَأُو۟لَٰٓئِكَ ٱلْأَغْلَٰلُ فِىٓ أَعْنَاقِهِمْ ۖ وَأُو۟لَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ ٱلنَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَٰلِدُونَ ٥﴾

Yoo dinqisiifatte, wanti dinqisiisaan jecha isaanii â€œBiyyee erga taanee uumama haarawa keessatti ni taanaa?â€• [kan jedhuudha]. Isaan sun warra Gooftaa isaanitti kafaraniidha. Isaan sun sakaallan morma isaanii irra jira. Isaan sun warra ibiddaati. Isaan achi keessatti hafoodha.â€• Suuratu Ar-Raâ€™d 13:5

Yoo ajaaâ€™ibsiifatte, wanti ajaaâ€™ibaa jecha warra kaafama mormanii, â€œAkkuma duâ€™a keenyaan dura turetti uumamni keenya ni haaromfamaa?â€• jedhuudha. Kan isaan akkana jedhaniif duâ€™aan booda kaafama mormuu fi kijibsiisuufi. Namoonni duâ€™aan booda kaafama morman, mindaa fi adabbii waakkatan, isaan warra dandeetti Gooftaa isaanii waakkatanii fi Ergamaa Isaa kijibsiisaniidha. (Rabbiin subhaanahu namoota duâ€™an hin kaasu jechuun dandeetti Isaa mormu. Waaâ€™ee duâ€™aan booda kaafamu ilaalchise odeefanno Ergamaan fide akka sobaatti ilaalu.) Guyyaa Qiyaamaa sakaallan morma isaanii irra taâ€™a. Isaan warra ibidda keessa jiraataniidha. Abadii achii keessa turu.[1]

Ammas, Rabbin oltaâ€™aan ni jedha:

﴿وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ عُمْيًا وَبُكْمًا وَصُمًّا ۖ مَّأْوَىٰهُمْ
جَهَنَّمُ ۖ كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنَٰهُمْ سَعِيرًا ﴿٩٧﴾ ذَٰلِكَ جَزَآؤُهُم بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا
وَقَالُوٓا۟ أَءِذَا كُنَّا عِظَٰمًا وَرُفَٰتًا أَءِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا ﴿٩٨﴾﴾

â€œGuyyaa Qiyaamaa fuula isaanii irratti jaamaa, kan hin dubbannee fi duudaa taâ€™anii walitti isaan qabna. Itti galli isaanii Jahannami. Dhawaatuma gadi laaftun, gubaa ibiddaa isaaniif daballa. Sababa isaan keeyyattoota Keenyatti kafaranii fi â€œSila erga lafee fi wanta butute taanee, nuti dhugumatti uumama haarawa taanee ni kaafamnaa?â€• jedhaniif suni jazaa isaaniiti.â€• Suuratu Al-Israa 17:97-98

Duâ€™aan booda kaafamuun iimaana diiga, dhugoomsu qalbii fi mirkaneessuu arrabaa faallessa.

(B)â€“ Duâ€™aan booda kaafamu mormuun maqaalee fi sifaata Rabbii dhabamsiisu of keessatti qabata. Akkasumas, beekumsa, dandeetti fi ogummaa Rabbii subhaanahu mormuu of keessatti qabata. Rabbiin oltaâ€™aan ni jedha:

﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَٰكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ﴿١١٥﴾
فَتَعَٰلَى ٱللَّهُ ٱلْمَلِكُ ٱلْحَقُّ ۖ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ ٱلْعَرْشِ ٱلْكَرِيمِ ﴿١١٦﴾﴾

â€œ**Sila Nuti taphumaaf waan isin uumnee fi gara Keenyatti kan hin deebifamne taâ€™uu ni yaaddu**? **Rabbiin Mootii haqaa taâ€™e oltaâ€™e. Isa malee Kan haqaan gabbaramu hin jiru. Inni Gooftaa Arshii kabajamaati**.â€• Suuratu Al-Muâ€™minuun 23:115-116

Imaamu ibn Al-Qayyim ni jedha: Dhugumatti mootummaan Isaa haqa taâ€™e ajaja, dhoowwaa, mindaa fi adabbii Isaa barbaachisa. Akkuma kana, Ergamtoota erguu, kitaabban buusu, Guyyaa jazaa namni gaarii hojjate gaarumma isaatiin itti mindeefamu, namni badi hojjate badoomsa isaatin ittiin adabamuuf kaasu barbaachisa. Namni kana morme, haqiiqaa motummaa Isaa mormee jira, mootummaa haqaa Isaaf hin mirkaneessine. Kanaafi, namni kana mormu, Gooftaa isaatti kan kafareedha, osoo addunyaa kan uumee taâ€™uu mirkaneesseyyu. Mootii haqaa sifaata gurguddaan ibsamutti hin amanne.â€• (At-Tibyaanu fii aqsaamil Qurâ€™aani-fuula 101)

(Mootii jechuun kan ajajuu fi dhoowwu, mindaa kennuu fi adabuu, wanta fedhe kennuu fi dhoowwatuudha. Ammas, Mootiin aangoo olâ€™aanaa kan qabuudha. Kanaafu, Rabbiin Mootii haqaa waan taâ€™eef ni ajaja, ni dhoowwa, ni mindeessa, ni adaba. **Mootiin kan ajajuu fi dhoowwu, mindaa kennuu fi adabu erga taâ€™ee, karaaleen wantoota kanniin itti raawwatu jiraachu qabu.** Akkasi miti ree? Ilmi namaa addunyaa tana keessatti Rabbiin ilaalu waan hin dandeenyeef, karaan hundarra

gaariin isaan itti ajajuu fi dhoowwu **Ergamtoota erguu** fi **kitaabban ajajoota Isaa of keessaa qaban buusudha.**

Ajajuu fi dhoowwu booda wanti sammuu namaa keessatti dafee dhufu **qorannoo** fi **jazaa**dha. Namni wanta tokkotti erga ajajamee fi wanta tokkorraa erga dhoowwame booda, qoratamee jazaa argachuu qabaa miti ree? Wanta itti ajajamaniif mindaan yoo hin jiraatin, wanta irraa dhoowwamaniif adabbiin yoo hin jiraatin, buâ€™aan ajajuu fi dhoowwu maali ree? Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa Mootii haqaa waan taâ€™eef namoota erga ajajee fi dhoowwe booda dhumarratti isaan qorachuun jazaa isaaniif ni kafala. Garuu iddoo fi Guyyaan qorannoo fi jazaan kuni itti adeemsifamu murtaaâ€™a taâ€™uu qaba. Namni tokko yoo qaxaramee, jiiyni mindaa itti kafalamu osoo hin gahiin mindaan ni kafalamaafi? Yeroo murtaaâ€™e keessatti hojii isaa erga hojjatee booda mindaan ni kafalamaaf.

Rabbiin Mootii Ogeessa waan taâ€™eef Guyyaa fi iddoon mindaa nama hundaaf itti kafalu dursee murteessee jira. Guyyaa kanaan Guyyaa Qiyaamaa ykn Guyyaa Murtii jennaan. Iddoon immoo dirree wal-qixxaaâ€™a bakka namoonni hundi walitti qabamaniidha.[2] Kanaafu, **isaan qorachuu fi jazaa isaaniif kafaluuf duâ€™aan booda namoota kaasun dirqama taâ€™aa** jechuudha.)

Ibn Al-Qayyim bakka biraattis ni jedha: â€œRabbiin subhaanahu beekumsi, dandeetti fi ogummaan Isaa guutuu akka taâ€™e dubbachuun duâ€™aan booda kaafamu mirkaneessa. Warroonni duâ€™aan booda kaafama morman yaadota sadan kana sammuu keessatti galchuun kaafamatti amanuu didu ykn shakku:
1ffaa-Kutaaleen qaama namootaa haala addaan baasun hin dandaâ€™amneen biyyeen walitti makamuu.
2ffaa-Dandeettin kanaan wal hin qabatu. (Kutaaleen qaama bututanii lafa keessa erga badanii booda dandeettin kana walitti qabuun nama guutuu godhu hin jiru jechuun yaadu.)
3ffaa-â€œKuni dhimma faaydan keessa hin jirreedha. Yookiin sanyiin ilma namaa tokkoon booda kan biraa akka itti fufu ogummaan barbaachise. Akka kanatti abadii itti fufa. Akkuma dhaloonni tokko duâ€™uun dhaloonni biraa bakka buâ€™a. Sanyiin ilma namaa hundi dhumee ergasii kaafamu keessa immoo ogummaan (hikmaan) hin jiru.â€• jechuun yaadu. Kanaafu, ragaan kaafamu agarsiisan Qurâ€™aana keessatti hundee sadan irratti ijaarramuun dhufan:

1ffaa-Beekumsi Gooftaa guutuu akka taâ€™e mirkaneessu. Akkuma nama: **â€œLafee erga bututtee booda eenyutu jiraachisa?â€•** jedhu irratti deebii deebisuuf jedhe: **Jedhi** â€œ**Kan yeroo jalqabaa ishii (lafee) uumetu jiraachisa.â€• Inni uumama hundaa <u>Beekaadha</u>.**â€• Suuratu Yaasin 36:78-79

Ammas Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa ni jedha:

قَدْ عَلِمْنَا مَا تَنقُصُ ٱلْأَرْضُ مِنْهُمْ ۖ وَعِندَنَا كِتَٰبٌ حَفِيظٌ ﴿٤﴾

â€œ**Dhugumatti, waan dachiin isaan irraa hirâ€™iftu beeknee jirra. Galmee tiiksatu Nu bira jira** .â€• Suuratu Qaaf 50:4

â€œKana jechuun lafee, foon, gogaa fi rifeensa isaanii irraa wanta dachiin nyaattu dhugumatti ni beekna. Eessatti qaamni isaanii akka bittinaaâ€™e fi lafeen isaanii bututte takka takkaan ni beekna. Dabalataan galmeen kuni hundi keessatti galmaaâ€™e Nu bira jira.â€• (Ibn Kasiir 7/395)

2ffaa-Dandeettin Isaa guutuu akka taâ€™e mirkaneessu. Dandeetti Isaa kana mirkaneessuf ni jedha:

أَوَلَمْ يَرَوْا۟ أَنَّ ٱللَّهَ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ وَلَمْ يَعْىَ بِخَلْقِهِنَّ
بِقَٰدِرٍ عَلَىٰٓ أَن يُحْۦِىَ ٱلْمَوْتَىٰ ۚ بَلَىٰٓ إِنَّهُۥ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٣﴾

â€œ**Rabbiin Kan samiiwwanii fi dachii uume, isaan uumuu keessatti kan hin dadhabin duâ€™aa kaasu irratti dandaâ€™aa akka taâ€™e hin arginee sila? Eeyyen! <u>Dhuugumatti, Inni waan hundaa irratti Dandaâ€™aadha</u>**.â€• suuratu Al-Ahqaaf 46:33

ذَٰلِكَ بِأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلْحَقُّ وَأَنَّهُۥ يُحْىِ ٱلْمَوْتَىٰ وَأَنَّهُۥ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٦﴾

â€œSuni Rabbiin Haqa waan taâ€™eefi, Inni warra duâ€™an waan jiraachisuufi, <u>Inni wanta hundaa irratti Dandaâ€™aa</u> waan taâ€™eefi.â€• Suuratu Al-Hajj 22:6

3ffaa-Ogummaan Isaa guutuu akka taâ€™e mirkaneessu- (Ogummaa (hikmaa) jechuun keessaa fi ala, jalqabaa fi xumura wantoota beekuu fi wanta hundaa bakka isaaf malu kaaâ€™udha. Kanaafu, ogeessi wanta hojjatu hundaa kaayyoof kan hojjatudha. Gonkumaa wanta taphaa hin hojjatu.) Kanaafi, hunda caalaa Ogeessa kan taâ€™e ni jedha:

﴿وَمَا خَلَقْنَا ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَٰعِبِينَ ﴿٣٨﴾ مَا
خَلَقْنَٰهُمَآ إِلَّا بِٱلْحَقِّ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾﴾

â€œ**Samiiwwan, dachii fi wantoota isaan lamaan jidduu jiran taphaaf hin uumne. Haqaan malee isaan lamaan hin uumne. Garuu irra hedduun isaanii hin beekan.**â€• Suuratu Ad-Dukhaan 44:38-39

Ammas ni jedha: â€œ**Sila Nuti taphumaaf waan isin uumnee fi gara Keenyatti kan hin deebifamne taâ€™uu ni yaaddu**?â€• Suuratu Al-Muâ€™minuun 23:115

Kanaafi, wanti sirriin, duâ€™aan booda kaafamuun shariâ€™aa waliin sammuun kan beekkameedha. Gooftaan guutuu taâ€™uun, maqaalee fi sifaanni Isaa guutuu taâ€™uun duâ€™aan booda kaafamu dirqama taasisa. Akkuma guutummaan Isaa hanqinna biroo irraa qulqulluu taâ€™e, wanta namoonni kaafama morman jedhan irraa Inni qulqulluudha.â€• (Al-Fawaaâ€™id-fuula 6-7)

Kanarratti dabalatee, kaafama mormuun waaâ€™ee Rabbii azza wa jalla ilaalchisee yaada badaa yaadudha. Akkuma Ibn Al-Qayyim jedhe: â€œNamni, â€˜Duâ€™aan booda mindaa fi adabbiif, uumamtoota Isaa dhugaa waan isaan irratti wal dhabanii isaaniif ifa gochuuf, aalama hundaaf dhugaa Isaatii fi dhugaa Ergamtootaa Isaa mulâ€™isuuf, diinonni Isaa kijibdoota akka taâ€™an ifatti baasuf, gabroota Isaa ganda Aakhiratti walitti hin qabu.â€• jechuun yaade, dhugumatti Isa ilaalchise yaada badaa yaade jira.â€• (Zaadul Miâ€™aad 3/230)

Guduunfaa

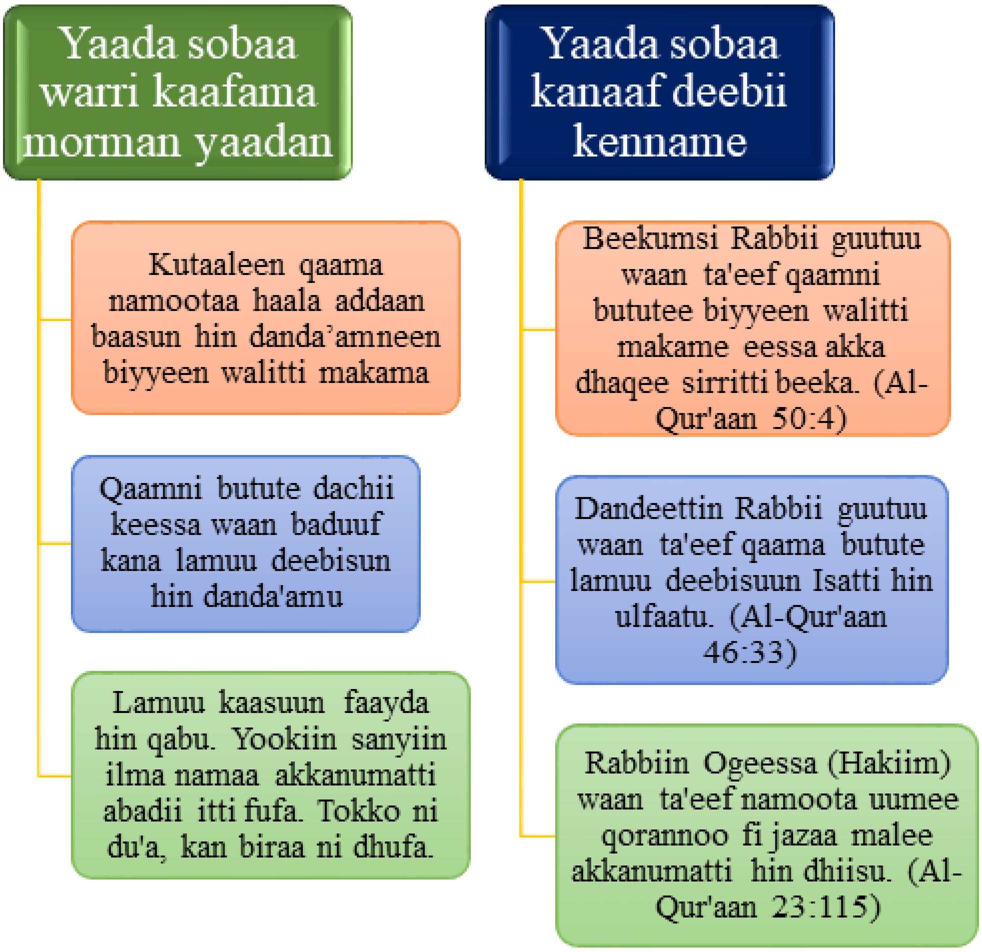

Faaydan duâ€™aan booda namoota kaasu keessa jiru: nafseen hundi wanta hojjatteef jazaa argatti, namni miidhame haqa isa argata, namni miidhes (zaalimnis) adabbii isaaf malu argata, â€œwarri duâ€™aan booda kaafamni hin jiruâ€• jechuun morman kijibdoota akka taâ€™an ni beekkama, wanta namoonni irratti wal dhaban ifa gochuu fi isaan jidduutti murteessu.
Ragaan kanaa: Al-Qurâ€™aan 20:15, 16:39, 32:25,10:4

Kitaabban wabii:
[1] Tafsiiru Xabarii-13/432-434
[2] http://sammubani.com/2019/10/11/maqaalee-rabbii-subhaanahu-kutaa-7-5/#more-11824
â€œ**Nawaaqidul Iimaani al-qawliyah wal amalayah**â€• fuula 222-224 Abdulaziz bin Muhammad

Date Created
August 1, 2020
Author
admin